

Використані джерела

1. Барт Р. Смерть автора / Барт Р. // Избранные работы. Семиотика. Поэтика. – М.: Прогресс, Универс. – 1994. – С. 384-391.
2. Бердяев Н.А. Проблема человека. К построению христианской антропологии / Бердяев Н.А. Самопознание / Николай Бердяев. – Л.: Лениздат, 1991. – С. 341-366.
3. Бердяев Н.А. Самопознание / Бердяев Н.А. Самопознание; Русская идея: [сборник] // Николай Бердяев; [сост., предисл., прим. П.Рябова]. – М.: Эксмо, 2009. – 704с. – (Библиотека всемирной литературы).
4. Всемирный доклад ЮНЕСКО "К обществам знания" / ЮНЕСКО 2005 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [RL:http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf](http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf).
5. Делор Ж. Образование: сокровище (Learning: The Treasure Within) Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века / UNESCO, 1996. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf> – Образование: сокровище (Learning: The Treasure Within).
6. Дубина И.Н. Творчество как феномен социальных коммуникаций : автореф. дис. на соискание уч. степени кандидата философских наук: спец. 09.00.11 "Социальная философия" / Дубина И.Н. – Барнаул, 1999.- – 23,[1] с.
7. Материалы Вторых международных Костюковских чтений. – К. – 1994. – 176 с.
8. Романенко М. І. Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти сучасної освіти [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук : спец. 09.00.10 "Філософія освіти" / М. І. Романенко. – Донецьк, 2003. – 32 с.
9. Сартр Жан Поль. Экзистенциализм как гуманизм // Сумерки богов / [Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм и др.]; под ред. А.А. Яковлева. – М.: Политиздат, 1990. – С. 319 -344.
10. Тоффлер Э. Шок будущего / Элвин Тоффлер; перевод с англ. Е. Руднева; Л.Бурмистрова; К. Бурмистров; И. Москвина-Тарханова; А. Микиша; А. Мирер; В.Кулагина-Ярцева; Н. Хмелик; Е. Комарова [предисловие. П. С.Гуревича]. – М.: ООО "Издательство АСТ", 2002. – 557 [3] с.
11. Фуко М. Что такое автор? Порядок дискурса // Мишель Фуко. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности : [Работы разных лет]. Пер. с франц., комм. и послесл. С.Табачниковой. – М.: Касталь, 1996. – С. 7-96.

УДК 168.522

Ганна Володимирівна Шевчук
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

**КУЛЬТУРА І СУБ'ЄКТИ ЇЇ ТВОРЕННЯ:
СВІТОГЛЯДНЕ ОСМИСЛЕННЯ ТА ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ**

Обґрунтовуються світоглядні засади системного розгляду культури та її творення. Наголошується на необхідності філософського та культурологічного осмислення культури як динамічної системи. На цій основі пропонується концептуалізувати процеси та ідентифікувати суб'єктів культуротворення в сучасній Україні.

Ключові слова: культура, творення культури, філософські засади культуротворення, суб'єкти культуротворення, культури як динамічні системи, ідентифікація суб'єктів культуротворення.

The ideological principles of the systematic investigation of culture and its shaping are substantiated. The necessity of the philosophical and culturological comprehension of culture as a dynamic system is stressed. On this basis the conceptualization of the culture-shaping processes in present-day Ukraine and the identification of their subjects are suggested.

Keywords: culture, creating culture, Philosophical Foundations of cultural creation, subjects of cultural creation, culture as a dynamic system, Identification of subjects of cultural creation.

Культура тлумачиться філософами, культурологами, соціологами здебільшого як засіб сприяння розвитку і прогресу індивідуумів та суспільств. Існують чинники і суб'єкти, безпосередній або опосередкований вплив яких визначає шляхи подальшого розвитку культури та процесів культуротворення.

Аналіз останніх досліджень за цією проблемою засвідчує, що вона тривалий час викликає зацікавлення філософів, культурологів та інших дослідників. Результати досліджень культури і суб'єктів її творення свого часу знайшли і нині знаходять віддзеркалення у працях Н.С. Автономової, С.Д. Безклубенка, О.М. Берегової, В.А. Бітаєва, А.К. Бичко, І.В. Бичка, Ю. Габермаса, А.Я. Гуревича, П.С. Гуревича, У. Еко, М.С.Кагана, Н.Д.Ковальчук, П.Козловські, М.Коула, С.Б.Кримського, І.В.Кузнецової, Л.Т. Левчук, В.А. Личковаха, О.Ф. Лосева, Ю.М. Лотмана, В.М. Межуєва, І.Ф. Надольного, О.В. Овчарук, О.І. Оніщенко, М.В. Поповича, Є.М. Причепія, С.А. Рижкової, Ю.С. Сабадаш, В.А. Сіверса, С. Скрібнера, В.С. Стьопіна,

В.Г. Чернеця, Г.П. Чміль, В.М. Шейка, І.М. Юдіна та інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Водночас існує потреба критичного аналізу, покликаного з'ясувати найістотніші зміни, яких нині зазнають культура, суб'єкти та процеси її творення.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю філософського та культурологічного обґрунтування наукових засад, покликаних слугувати базовою основою концептуалізації сучасної культури, суб'єктів та процесів культуротворення.

Теоретичною основою дослідження є розгляд культури та культуротворення у контексті існуючих світоглядних підходів, зокрема, системного підходу.

Мета дослідження полягає в необхідності, спираючись на класичні та сучасні світоглядні підходи, осмислити культуру як динамічну систему і на цій основі концептуалізувати процеси та ідентифікувати суб'єктів культуротворення в сучасній Україні.

У фаховій літературі культура розглядається як спосіб організації та розвитку людини і суспільства. Так, у філософському енциклопедичному словнику відзначається, що "в понятті культура фіксується як загальна відмінність людської життєдіяльності від біологічних форм життя, так і якісна своєрідність історично-конкретних форм цієї життєдіяльності..." [1, 293]. Проте у цьому енциклопедичному виданні не показано творення культури, не розкрито її індивідуального, колективного та суспільного призначення.

Із дефініцій, науковий аналіз яких заслуговує окремого висвітлення, вважаємо прийнятними насамперед ті, в яких культура визначається як сфера суспільного та індивідуального творення цінностей. Так, "Філософський словник" визначає культуру як "сукупність матеріальних і духовних цінностей, що створені та створюються людством у процесі суспільно-історичної практики і характеризують історично досягнутий ступінь у розвитку суспільства" [18, 196].

Розвиваючись упродовж багатьох тисячоліть, культура отримує своє філософське осмислення лише у XVIII ст. Поняття "філософія культури" (культурфілософія) запровадив німецький романтик А.Мюллер, котрий був публіцистом, державознавцем, а також економістом. В західній філософії це поняття за традицією вживається в розумінні осмислення сутності і значення культури [5].

Значний внесок у розвиток філософії культури зробили німці Г.Бінг, В.Дільтей, Г.Зіммель, Г.Ріккерт, А.Швайцер та ін. До активних подвижників європейської філософії культури також належать швейцарець Я.Буркгардт, голландець Й.Гейзінга, іспанець Х.Ортега-і-Гассет тощо. Завдяки їх доробку філософія культури набуває статусу вагової складової філософського знання.

Порівняльний аналіз вітчизняного та європейського філософського доробку засвідчує певний збіг: чимало творців філософії культури були одночасно й подвижниками філософії життя. До кола таких належать німецькі філософи, зокрема, В.Дільтей, Ф.Заксл, Г.Зіммель, Е.Кассіер, Г.Ріккерт, а також згадані Й.Гейзінга, Х.Ортега-і-Гассет, А.Швайцер, О.Шпенглер та ін. На наш погляд, цей збіг має важливе значення з точки зору його прийняття в якості світоглядної основи філософії культури та сучасного культуротворення.

Аналіз фахових літературних джерел свідчить, що за радянського та пострадянського періоду в цих джерелах не було приділено належної уваги даній галузі філософії. Свідченням цього є хоч би те, що у цитованих вище словниках характеристика філософії культури відсутня. Цей недогляд позначився як на філософії загалом та її важливій ділянці, якою є філософія культури, так і безпосередньо на самій культурі. Як наслідок, багато явищ світової культури, що бурхливо розвивається, залишились філософськи не осмисленими й об'єктивно не оціненими, бо замовчувались чи огульно відкидалися. Тому слід віддати належне українським суб'єктам культуротворення, філософам та культурологам, які в складних історичних умовах зробили істотний внесок у національну та світову культуру, філософську та культурологічну думку. Так, осмислюючи творчість українських поетів 20-30-х років XX ст., іменованих неокласиками, І.Юдікн вказує на "глибоку внутрішню спорідненість їхньої творчої програми з течією в розумовому житті України, яка дістала назву "філософії життя" [25, 94]. Проте з об'єктивних причин український пласт філософії життя тривалий час залишався непоцінованим, зокрема, в культуротворчому застосуванні. У той же час нинішня фахова література засвідчує наявність спроб аналізу цієї проблематики у контексті розвитку національної культури. Згаданий І.Юдікн, котрий тяжіє до "реконструкції" української філософії життя, доводить органічність її рецепції на українському культурному ґрунті [26].

Сучасною імплементацією ідей філософії життя у сферу національного культуротворення слід вважати творчість українського мислителя, письменника і правозахисника М.Руденка. На нашу думку, "найглибиннішою і найгуманнішою ідеєю, яка проходить через його філософську, наукову, літературну та правозахисну діяльність, є ідея збереження, продовження й утвердження життя на землі" [27, 329-330]. Глибоко осмисленою, а не лише риторичною є назва, яку М.Руденко дав своїм спогадам: "Найбільше диво – життя". Життєствердністю глибоко пронизана як поезія і проза, так і наукова творчість М.Руденка, котрий був не тільки письменником, але і рідкісним мислителем – філософом, космологом, економістом.

Варто вказати на певну упередженість щодо філософії життя, яка донедавна мала місце у фаховій літературі. Ця ділянка філософії визначалась як ірраціоналістична філософська течія, що приймала за вихідне поняття "життя" – якусь цілісну реальність, що досягається інтуїтивно, не будучи тотожною ні духові, ні матерії [3, 700]. Очевидно, що колишнє упереджене ставлення до філософії життя нині вимагає подолання. На наше переконання, сучасне тлумачення цієї галузі філософії має

виходити із розуміння життя як абсолютної цінності, основоположної для решти цінностей, похідних від неї. Це трактування належить класти в основу філософського осмислення культури, вважаючи його базою концептуалізації сучасного культуротворення.

Завдяки поєднанню може стати реальним взаємозбагачення досліджуваних ділянок філософського знання: філософія життя впливатиме на філософію культури, а остання своєю чергою чинитиме відповідний вплив на філософію життя. На нашу думку, це збагачення ніколи не втрачатиме значущості. Воно є надзвичайно продуктивним для сучасного культуротворення, його роль зростатиме і надалі. Викладені положення пропонується розглядати як підставу для того, аби єдність філософії життя та філософії культури вважати світоглядною основою культуротворення у XXI ст.

Слід, однак, зробити застереження, що випливають із результатів порівняльного аналізу доробку окремих європейських інтелектуалів, які творили досліджувані філософії. Так, порівняння філософської та культурологічної спадщини таких визнаних мислителів XX ст., як О.Шпенглер і А.Швайцер, дає неоднозначні (з погляду життєствердних смислів) результати. О.Шпенглер змальовує культуру як "організм", котрому об'єктивно відміряний певний (приблизно 1000-літній) строк, після завершення якого культура приречена померти, переродившись у цивілізацію [23]. Натомість А.Швайцер вказує на духовне банкрутство цивілізації, протиставляє культуру цивілізації, вважаючи критерієм розвитку культури досягнутий суспільством рівень гуманізму. Він активно утверджує ідею "благоговіння перед життям", покликани стати основою етичного оновлення людства, органічного злиття етики з культурою [22].

Викладені положення дозволяють зробити висновок про доцільність підпорядкування найвизначніших здобутків загальнолюдського і національного філософського мислення та культуротворення ідеям продовження життя на Землі.

Формування концептуальних засад сучасного культуротворення передбачає застосування класичних і новітніх підходів до інтерпретації культури та її творення. Один з апробованих наукових підходів полягає у трактуванні культури як системи. Таку систему пропонуємо розглядати як сукупність елементів, взаємодія яких забезпечує можливість розвитку культури. На наш погляд, елементарна система культуротворення складається щонайменше з трьох взаємопов'язаних між собою складників. Насамперед це реальне чи віртуальне (уявне, майбутнє тощо) буття, котре є середовищем культуротворення, а водночас – об'єктом відбиття засобами культури. Водночас це й митці – художники, скульптори, композитори, музиканти-виконавці, режисери, актори тощо, тобто суб'єкти, котрі віддзеркалюють буття у характерний для їх талантів та здібностей спосіб. Нарешті, це взаємодія між ними, яка і являє собою культуротворчий процес, що полягає у творенні художніх образів засобами, характерними для митців відповідної галузі культури, в якій вони творять.

У досліджуваному контексті видається доречним за об'єкт віддзеркалення сферою культури прийняти "життєвий світ". Це поняття запроваджене Е.Гуссерлем [7, 102] і означає сукупність можливих чи дійсних горизонтів досвіду людського життя. Єдино реальний, даний у відчуття життєвий світ протиставляється Е.Гуссерлем світові природничо-наукових та математичних абстракцій, котрі пов'язані з "допредикативним" досвідом життєвого світу.

Поставлене філософом завдання – відновити зв'язок абстрактних наукових понять із життєвим світом, світом повсякденного знання і діяльності – намагався його послідовник А.Шютц [8, 404-405]. За А.Шютцем, існує множина "світів досвіду", кожному з яких може бути приписана властивість реальності. Такими є світ художньої фантазії, світ релігійної віри, світ душевної хвороби тощо.

Кожний із цих світів – сукупність даних досвіду, яка характеризується певним "когнітивним стилем". А.Шютц показує, що найбільш повно і послідовно людська суб'єктивність реалізується в світі повсякденності. Як така, повсякденність є "вищою реальністю", вона неодмінно виявляється основою, на якій тільки і може формуватися решта світів досвіду.

Суголосні ідеям Е.Гуссерля та А. Шютца положення знаходимо у вже згаданого М.Руденка. Об'єктом, котрий віддзеркалюється у культуротворенні, за М.Руденком є Метагалактика, Всесвіт. На переконання мислителя, Всесвіт на 80-90 відсотків живий [13, 403].

У контексті з'ясування об'єктів культуротворення викликає інтерес оригінальна філософія культури, створена німецьким філософом-ідеалістом Е.Кассіером. На відміну від Е.Гуссерля та А. Шютца замість кантівських двох сфер – теоретичного і практичного розуму, згідно з поглядами цього представника марбургської школи неокантіанства, існує єдиний "світ культури", а ідеї практичного розуму із регулятивних стають, як і категорії, конститутивними, тобто створюючими світ принципами. Різноманітні сфери культури, які Е.Кассіер називає "символічними формами" (мова, міф, релігія, мистецтво, наука, історія), розглядаються філософом як самостійні утворення, що не зводяться одне до одного [9, 253].

Французький соціолог і культуролог Е.Морен запровадив поняття "вітальний світ". Він переконаний, що більшості напрямів і форм сучасної духовної культури притаманні "пошуки втраченого доіндустріального часу", на його думку, більш адекватного природі людини. Різноманітні прояви бунту проти технічної цивілізації носять, з точки зору Е.Морена, не ретроградний, а "антропологічний" характер, віддзеркалюючи незнищену потребу людини у "вітальному" світі [11, 200].

Суб'єкт як одна з основоположних категорій буття, розглядається в філософії як людина, індивід та індивідуальність, особа й особистість (в т.ч. видатна, історична) тощо. Очевидно, що загальнознавчий філософією підхід є застосовним і для ідентифікації суб'єктів культуротворення. Світоглядними за-

садами їх дослідження логічно вважати філософську антропологію [16, 703], персоналізм [2, 473], теорію дзеркального "Я" [10, 104], інші філософські, культурологічні й соціологічні теорії тощо.

Українські інтелектуали дають приклади філософського осмислення місії і ролі суб'єктів культуротворення в сучасному суспільному розвитку. На переконання акад. М.Жулинського, для національного відродження і модернізації країни, для проведення кардинальних і масштабних реформ необхідна інтелектуально-духовна енергетика, могутня вітальна сила національної еліти [6]. Адже, як вважає академік, саме потужна енергія інтелекту здатна вивести суспільство, державу на орбіту ефективного функціонування. У його розмислах привертає увагу акцентування на значущості вітальної сили національної еліти.

З огляду на це доречно зазначити, що свого часу німецький філософ В.Гьосле запропонував термін "адвокати нащадків" [19]. Цей термін є прийнятним для ідентифікації сучасних суб'єктів культуротворення, покликаних та реально спроможних утверджувати ідеї філософії життя.

Становлення сучасних суб'єктів культуротворення пропонується трактувати як набуття ними статусу адвокатів нащадків. Таким є глибинний зміст процесу їх становлення. Більш того: на наш погляд, ідеться про принципово нову (епохальну!) парадигму, розкриття змісту якої дозволяє досягнути сутності переходу від епохи Модерну до епохи Постмодерну, який (перехід) переживають сучасна Україна і людство загалом.

Чи не найдинамічнішим складником культури, яка розглядається в якості системи, є культуротворення, досліджуване нами як взаємодія суб'єкта з об'єктом. Цю взаємодію пропонуємо трактувати як культуротворчий процес, результатом якого своєю чергою є художні та філософські образи. Їх творять засобами, специфічними як для певних національних культур та митців, які їх репрезентують, так і для визначеного історичного часу, що дозволяє вести мову про сучасність (чи несучасність) культуротворення.

Результатом взаємодії суб'єкта з об'єктом у сфері культури ставатиме творення життєствердних філософських смислів та культурних цінностей (продуктів). Це дозволить засноване на викладених ідеях культуротворення інтерпретувати як їх продукування.

Отже, статус адвокатів нащадків набуватимуть ті суб'єкти культуротворення, які є здатними творити та відстоювати відповідні ідеї. Їх найважливіша місія полягатиме в поширенні цих смислів і цінностей на якомога ширшу аудиторію читачів, слухачів, глядачів і суспільний загал в цілому.

Критичний аналіз процесів культуротворення, які відбуваються в Україні протягом останнього часу, дозволяє, спираючись на викладені засади, з'ясувати характер та особливості тенденцій, що намічаються в малярстві, кінематографії, літературі та інших сферах української культури. Так, мистецтвознавці, культурологи, філософи, інші поціновувачі культури відзначають життєствердні домінанти у творах українських митців, оцінюючи у такий спосіб появу оптимістичних тенденцій у культуротворенні. Сучасний український художник А.Тістол, залучений до участі у виставковому проєкті "Пейзаж ХХІ століття", переконаний, що "сучасне мистецтво – це філософія не тільки життя і світогляду, це вже безпосередній вплив на наше життя, в т.ч. соціальне" [21, 59]. Зарубіжний учасник цього проєкту італієць А.Мегенетті у своїй творчості сповідує принцип "Я є дією всередині життя", з яким звертається як до українських митців, так і до шанувальників сучасного малярства. Силу української землі італійський художник розглядає як меседж життєствердності національного культуротворення [20, 21]. Це ж засвідчують експерти, котрі досліджують творчість сучасних художників. На відміну від митців, вони не обмежуються емоціями, вказуючи на позитивні зміни в українському культуротворенні. "В сучасному мистецтві України визначилась демаркація між представниками актуального мистецтва (зокрема його радикальної гілки) та домінуючим загалом, формальні пошуки якого поліваріантні, але позбавлені негативізму, – констатує російська дослідниця сучасного малярства О.Петрова. – Це мистецтво не тхне смертю", – підкреслює вона. У той же час російська дослідниця зазначає, що в сучасному українському малярстві присутні тенденції, які перебувають у суперечності з досліджуваними мотивами [12].

Ідея утвердження життя, органічно вплетена в канву історичного буття нації, прочитується у творчості діячів українського кінематографа. Розглядаючи їх найновіші за часом створення картини у хронологічній послідовності зображуваних подій, слід відзначити, зокрема, фільми І.Канівця "Українська революція" [14] та М.Ілленка "ТойХтоПройшовКрізьВогонь" [15].

За існуючої суперечливості глядацьких сприйнятів та кінознавчих оцінок цих творів документального та ігрового жанрів, їх споріднює не тільки фахова майстерність молодого та маститого майстрів, а насамперед глибина філософського осмислення ними ідеї національного життєствердження засобами кінематографії. Вони засвідчують етап зрілості у становленні українського кіно і суб'єктів, які його творять. Це доводить здатність національної кінематографії позиціонувати ідею українського життєствердження як загальнолюдську.

Філософське та культурологічне осмислення явищ, що відбуваються у національному культурному просторі, вимагає адекватного бачення процесів розвитку української літератури. Ідею невмирущості (як варіант життєствердження) у своїй літературній творчості послідовно проводить чимало сучасних українських письменників. Їм, як суб'єктам творення теперішньої української літератури, належать твори, глибинний філософський зміст яких засвідчує глибоке осягнення проблем сутності і витоків вічності загальнолюдського та національного буття.

Водночас постає питання про те, чи можна до життєствердного доробку таких класиків української літератури ХХ ст., як І.Багряний ("Сад гетсиманський"), В.Барка ("Жовтий князь"), О.Гончар ("Со-

бор"), П.Загребельний ("Тисячолітній Миколай"), М.Руденко ("Орлова балка"), М.Стельмах (епопеї якого уособлює літературний герой, названий Марком Безсмертним), творів сучасних класиків – Л.Костенко ("Ріка Геракліта"), В.Шевчука ("Дорога в тисячу років"), інших українських письменників, котрі художньо осмислюють філософські підвалини незнищенності буття, причисляти набутки письменства, яке нині "на слуху" українського суспільства? Адже в їх публікаціях нерідко домінує, висловлюючись сучасним молодіжним сленгом, "треш".

Відтак постає потреба писати не тільки про смертельні загрози, а й про шляхи відходу від смертоносної прірви, про вміння бачити "світло в кінці тунелю", зрощуючи не утопічні, а реальні острівці цього світла (яке "іде зсередини", з глибин людських душ), вказувати на паростки надії, що проростатимуть якраз завдяки наявності таких острівців...

Ці зауваження стосуються творчості не тільки молодшого, а й старшого покоління сучасних українських літераторів. Саме тому стає дедалі необхіднішим обґрунтування філософської основи творення культури. Адже за законами діалектики, за неспростовними принципами протидії Добра і Зла сучасній літературі вкрай необхідні масштабні твори, які аргументовано доводять, що майбутнє України – це, образно висловлюючись, "часи спасителів і апостолів Життя", а не лише "смертохристів". І що це майбутнє належить "приятелям Живого", а не "приятелям небіжчика". Бо чи й існуватиме прийдешнє, коли світ, не доведи Боже, стане неживим?!

Отже, концептуалізація культури, суб'єктів та процесів культуротворення має базуватися на основі їх осмислення із життєствердних позицій. Існуючі філософські підходи до культури передбачають її розуміння як системи, тобто сукупності взаємно пов'язаних складників, що взаємодіють між собою, зазнаючи динамічних змін. Ці підходи надають можливість ідентифікувати сучасних суб'єктів культуротворення, розглядаючи їх як продуцентів життєствердних смислів і цінностей.

Одержані за результатами дослідження положення – світоглядне окреслення моделі філософського та культурологічного бачення феномена культуротворення. Виходячи з викладеного, подальші розвідки цієї проблематики належить спрямувати на конкретизацію та детальніше дослідження культури, суб'єктів та процесів її сучасного творення.

Примітки

¹ Мається на увазі роман відомого сучасного українського письменника, науковця, дипломата і політика Ю.Щербака "Час смертохристів" (К., 2011).

² Йдеться про відомий роман популярного сучасного українського письменника А.Куркова "Приятель небіжчика" (К., 2006).

Використані джерела

1. Арнольд А.И. Культура / Арнольд А.И., Батунский М.А., Межуев В.М. // Философский энциклопедический словарь ; редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
2. Балакина И.Ф. Персонализм / Балакина И.Ф., Долгов К.М. // Философский энциклопедический словарь ; редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
3. Гайденко П.П. Философия жизни / Гайденко П.П. // Философский энциклопедический словарь ; редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
4. Гуревич П.С. Ценностная природа культуры / Гуревич П.С. // Философия культуры. – М.: Nota bene, 2000. – 352 с.
5. Давыдов Ю. Философия культуры (культурфилософия) / Ю. Давыдов // Философская энциклопедия. – М., 1970. – С.353.
6. Жулинський М. Конкурентне суспільство. Культурний фактор / М. Жулинський // День. – 2012. – № 154-155.
7. Ионин Л.Г. Жизненный мир / Ионин Л.Г. // Современная западная социология: Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
8. Ионин Л.Г. Шюц / Ионин Л.Г. // Современная западная социология: Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
9. Кравченко А.А. Кассирер / Кравченко А.А. // Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
10. Ольшанский Д.В. Зеркального "Я" теория / Ольшанский Д.В. // Современная западная социология: Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
11. Панарин А.С. Морен / Панарин А.С. // Современная западная социология: Словарь. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
12. Петрова О. Звільняючий ефект образотворчого радикалізму / О. Петрова // День. – 2012. – №154-155.
13. Руденко М. На шляху до Світової Монади / М. Руденко // Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Видання друге, доповнене. – Тернопіль: Джура, 2005. – 412 с.
14. Скуба В. Українська революція. Історія без прикрас / В. Скуба // День. – 2011. – № 42-43.
15. Україна висунула на "Оскар" фільм // Українська правда. – 2012. – 6 вересня.
16. Филиппов А.Ф. Философская антропология / А.Ф. Филиппов // Философский энциклопедический словарь ; редкол.: С.С.Аверинцев, Э.А.Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
17. Філософія: Словник-довідник: навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного, І.І.Пилипенка, В.Г.Чернеця. – 3-е вид., доп., випр. і перероб. – К.: НАКККІМ, 2011. – 480 с.

18. Философский словарь / Под ред. М.М.Розенталя. Изд. 3-е. – М.: Политиздат, 1975. – 496 с.
19. Хесле В. Философия и экология / Хесле В. – М., 1994.
20. Хрущак М. Дійте! Робіть! / М. Хрущак // Українська культура. – 2012. – №1.
21. Хрущак М. Мистецтво як діалог / М. Хрущак // Українська культура. – 2012. – №1.
22. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер. – М.: Прогресс, 1992.
23. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – Новосибирск: Наука, 1993.
24. Юдкін І.М. Неокласицизм М.Рильського: рефлексія історії / І.М. Юдкін // Формування визначників української культури: культурол. студії. – К.: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. – 184 с.
25. Юдкін І.М. "Хутірська філософія" П.Куліша: український екзистенціалізм / Юдкін І.М. // Формування визначників української культури: культурол. студії. – К.: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. – 184 с.
26. Юдкін-Ріпун І. До реконструкції української "філософії життя" / І. Юдкін-Ріпун // Студії мистецтвознавчі. – 2006. – №1 (13). С.7-16.
27. Шевчук В.О. Руденко Микола Данилович / Шевчук В.О., Шевчук Г.В. // Філософія: Словник-довідник: навч. посіб. ; за ред. І.Ф.Надольного, І.І.Пилипенка, В.Г.Чернеця. – 3-є вид., доп., випр. і перероб. – К.: НАККіМ, 2011. – 480 с.

УДК 37.013.73

Людмила Михайлівна Харлаш
завідуюча науково-дослідною лабораторією
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

ВІД АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Через поняття відкритого суспільства розглянуто проблему створення системи сучасної відкритої освіти та виявлено зміст пріоритетів змін інтерпретацій і сучасного розуміння відкритої освіти, її суспільне значення. Підкреслено актуальність подальших досліджень проблеми відкритості в освіті. Розглянуто приклади практик створення відкритих освітніх систем.

Ключові слова: відкрите суспільство, відкрита освіта, практики відкритої освіти, освітній простір, мережеві спільноти.

The paper through the concept of an open society the problem of creating a system of modern education and open content priorities identified changes interpretations and modern understanding of open education, its social character. Underlined the urgency of further research of openness in education. Examples of practices creating open educational systems.

Keywords: open society, open education, open educational practices, educational space, network community.

Освіта в суспільстві, в якому ми народились та навчалися, завжди відповідала за формування загальнокультурних і професійних знань, умінь, навичок, визначала такі інтегральні антропологічні характеристики, як мотивація, система цінностей, життєві стратегії. Сьогодні освіта перестає забезпечувати соціальну та культурну спадкоємність між поколіннями, оскільки форми трансльованого культурного змісту поступаються за своєю привабливістю формам масової культури для покоління, що дорослішає. Зовнішнім проявом цієї кризи є розрив між змістом і результатами масової освіти, з одного боку, та вимогами до освіченої людини з боку професійних співтовариств, економічних і суспільних інститутів, з іншого. Тим самим в сучасній ситуації розрив між діяльністю системи освіти і суспільних очікувань від її результату фіксується вже не як розрив між вимогами та їх реалізацією, а як розрив між напрямком діяльності та її очікуваним результатом. Іншими словами – сформувався розрив між масовими соціальними практиками відкритого громадянського суспільства і соціальним досвідом, що здобувається людиною в освітній системі.

Окремі питання теорії громадянського відкритого суспільства разом з поняттям відкритої освіти продовжують привертати увагу як вітчизняних (Ю.М.Богачков, В.Ю.Биков, О.Є.Висоцька, В.О.Гравіт, В.М.Кухаренко, В.В.Олійник, О.В.Овчарук, П.П. Круть, М.І.Романенко, С.О. Терепищій, В.П.Яковець та ін.), так і зарубіжних (А.А.Попов, С.В. Цветков, А.В.Федоров, К. Лінч, Т. Ійюа, В. Кумар, Н.Луман, М. Маклюен, О.Макґрат, М. Хайм та ін.) вчених. Бетсон, Пагарія і Кумар стверджують про необхідність поширювати інформацію про нові засоби, здатні допомогти у подоланні найважливіших інституційних перешкод на шляху розвитку відкритої освіти (відновлення "соціального" характеру навчання). К. Лінч розвиває погляди, за якими навчання – це передусім участь особи у певній неперервній діяльності,

Мета статті – через мінливість інтерпретацій поняття відкритої освіти розкрити основні тенденції сучасного освітнього процесу та розглянути практики відкритої освіти як трансформації освітніх систем сьогодення.

Розглядаючи тему прогресу людського суспільства, Анрі Бергсон, один із найбільших філософів ХХ століття, ввів в науковий обіг поняття "відкритого" і "закритого" суспільств, які зумовлені двома